

Antoni Gryzina Lasek

Urodził się 10 czerwca 1892 roku w Tarnowie. Syn Józefa oraz Felicji Leśniak, pochodzącej z austriackiej arystokratycznej rodziny Stein. Ojciec Józef był powstańcem 1863 roku. Ukończył gimnazjum w Nowym Sączu, gdzie należał do tajnej organizacji młodzieżowej „Znicz". Studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, w latach 1910/11 - 1914. Działając w „Zniczu", współorganizował krakowską „Drużynę Strzelecką", w której ukończył kurs podoficerski i otrzymał stopień kaprala. Brał czynny udział w pracach drużyny. Podczas przyjazdu austriackiego następcy tronu do Krakowa prowadził propagandę przeciw monarsze i organizował demonstracje młodzieży akademickiej. W 1914 roku podjął pracę jako asystent dr Bolesława Skórzewskiego w Zakładzie Dietetycznym w Krynicy. Wraz z mobilizacją Drużyn Strzeleckich zrezygnował ze stanowiska asystenta i zorganizował kurs sanitarny w Nowym Sączu. Sformował tam i wyszkolił dwa plutony sanitarne. Zorganizował także dostawę środków sanitarnych, które ofiarowały sądeckie apteki. 6 sierpnia 1914 roku zameldował się z dwoma plutonami sanitarnymi w Oleandrach i został z nimi wcielony do 4 batalionu Legionów. Odbył wyprawę kielecką i został mianowany lekarzem batalionu rekrutów w Kielcach. Z tym batalionem został przeniesiony do Choczni pod Wadowicami i otrzymał awans na stopień oficerski. Jednak później nie wnioskował do austriackiego dowództwa o zatwierdzenie posiadanego stopnia oficerskiego i pozostał lojalnym żołnierzem polskim w stopniu szeregowca. Z tym najniższym stopniem rozpoczął służbę w zreorganizowanych Legionach jako dowódca patrolu sanitarnego 7 kompanii 2 pułku piechoty. W składzie tej jednostki uczestniczył w kampanii karpackiej do Mołotkowa włącznie. W listopadzie 1914 roku przydzielony został do słynnego 2 szwadronu kawalerii dowodzonego przez rotmistrza Zbigniewa Dunina-Wąsowicza. Pełnił funkcję lekarza szwadronu i wraz z nim uczestniczył we wszystkich walkach prowadzonych w Galicji i Besarabii. W drugiej połowie grudnia 1914 został ranny pod Słobodą i do września 1915 roku przebywał w szpitalach, m.in. w Wiedniu i Nowym Sączu. Od września do listopada 1915 roku pozostawał w składzie kadry ośrodka kawalerii w Kozienicach. Od grudnia 1915 do września 1916 roku skierowany został do 2 Pułku Ułanów Legionów Polskich. W jego składzie uczestniczył w kampanii wołyńskiej. Jesienią 1916 roku został zwolniony z Legionów i skierowany na stanowisko asystenta i kierownika laboratorium bakteriologicznego w szpitalu Czerwonego Krzyża w Nowym Sączu. Zajmował się tam ratowaniem życia osób chorych na tyfus. Organizował tam także wiece poparcia dla idei odbudowy państwa polskiego, gromadził broń, produkował bomby z kwasu pikrynowego. W latach 1917–1918 pracował jako asystent lekarza w szpitalu Czerwonego Krzyża i działał również w POW, za co został aresztowany i więziony przez cztery miesiące w Tereswie na Zakarpaciu. W 1939 roku przygotował do publikacji książkę wspomnieniową o czasach walki w Legionach *Kula i szpryca*. Wybuch wojny uniemożliwił jej druk.

Okładka książki *Dezynsekcja cyjanowodorowa oraz wskazówki praktyczne do jej wykonania*.

Po powstaniu państwa polskiego w listopadzie 1918 roku skierowany został do walki z epidemią duru brzusznego, sam zresztą zapadł na tę ciężką chorobę. Gdy w 1920 roku do kraju zbliżała się nawała bolszewicka, ponownie stawił się do służby. Dołączył wówczas do oddziałów wojska broniących Warszawy, prowadząc jednocześnie jeden z posterunków sanitarnych w stolicy. Po zwycięskiej Bitwie Warszawskiej oddał się pracy sanitarnej w ramach Naczelnego Nadzwyczajnego Komisariatu do Walki z Epidemiami, jako kierownik kolumn sanitarnych, a następnie instruktor Kolumn Sanitarnych Ministerstwa Zdrowia Publicznego, oraz jako naczelnik wydziału Ekspozytury Sanitarnej w Grodnie. Z powodu braku specjalistów pracował również w Grodnie na innych stanowiskach. Był lekarzem więziennym i wykładowcą higieny w szkole. W 1926 roku wydał własnym nakładem książkę popularnonaukową Dezynsekcja cyjanowodorowa oraz wskazówki praktyczne do jej wykonania. Pełnił różne funkcje społeczne. W latach 1922–1926 należał do Związku Strzeleckiego i był prezesem obwodu Grodno. W Grodnie poznał i poślubił Hannę z domu Szemplińską, z małżeństwa urodziło się czworo dzieci: Lech, Sławomir i Krystyna oraz Teresa, która zmarła w niemowlęctwie. W 1928 roku rodzina zamieszkała w Warszawie, gdzie Antoni Gryzina Lasek otrzymał pracę w magistracie, a później został dyrektorem Miejskich Zakładów Sanitarnych. Działał społecznie w Związku Podhalan, Związku Ziem Górskich, był również sekretarzem Zarządu Głównego Organizacji Przeciwżebraczej. W 1935 roku współorganizował Święto Gór w Zakopanem. W latach 30., także przy wsparciu rodziny żony, zakupił dużo ziemi: kilka działek w Szczawie i w Słonej koło Zakliczyna.

Antoni Gryzina Lasek ze swoimi synami Sławomirem i Lechem, około 1934 r.

Hanna Gryzina Lasek ze swoją córką Krystyną, 1939 r.

Kupił także piękny góralski dom, stanowiący wypoczynkową willę, w Dobrej koło Limanowej. W Szczawie wykonał pięć odwiertów w celu pozyskania wód mineralnych i rozpoczął ich eksploatację. Doprowadził do ustanowienia rejonu ochrony górniczej dla Szczawy. Wybudował tam pijalnię wód mineralnych i rozpoczął budowę domu rodzinnego. Ze Szczawą były związane plany wybudowania dużego sanatorium, które jednak upadły po śmierci marszałka Józefa Piłsudskiego. Jako pierwszy starał się o utworzenie w Szczawie uzdrowiska.

Wybuch II wojny światowej zastał rodzinę w willi w Dobrej koło Limanowej. W celu uzyskania środków do życia żona Hanna wraz z córką Krystyną przeniosły się do Nowego Sącza, gdzie w listopadzie 1939 roku otworzyły bar „Hanka". Antoni Gryzina Lasek wrócił do Warszawy, gdzie już w 1939 roku włączył się w organizowanie podziemnych struktur konspiracyjnych. Został wyznaczony na komendanta Podokręgu Górskiego Związku Czynu Zbrojnego. W stopniu majora powrócił do Małopolski, gdzie przystąpił do organizacji wojskowych struktur konspiracyjnych podziemnego państwa polskiego. Używał pseudonimu Doktor Świder. Jego łącznikiem z dowództwem w Warszawie był Stanisław Kozieł Poklewski, który ostatni meldunek z Warszawy przywiózł na dzień przed aresztowaniem Antoniego Gryziny Laska. Od grudnia 1939 do stycznia 1941 roku w barze „Hanka" w Nowym Sączu przy ulicy Jagiellońskiej 50a, prowadzonym przez Hannę Gryzinę Lasek, znajdowała się Komenda Podokręgu Górskiego Związku Czynu Zbrojnego, na czele której stał Antoni Gryzina Lasek. Był to również punkt kontaktowy i konspiracyjne miejsce spotkań. Major Antoni Gryzina Lasek zorganizował bardzo dobrze działającą na Podhalu sieć konspiracyjną Związku Czynu Zbrojnego, która potrafiła monitorować działania Niemców i im przeciwdziałać. Gryzina Lasek zaprosił nawet szefa Gestapo Heinricha Hamanna do swojego domu w Dobrej. Być może rozważał możliwość jego przekupienia, za spokój i rezygnację z terroru. Na przełomie lat 1940 i 1941 Hamann zorientował się, że działania skierowane przeciwko polskim patriotom są kontrolowane i odkrył, że przecieki pochodzą od tłumacza Gestapo Edmunda Hoppe, w rzeczywistości członka ruchu oporu. Podczas rewizji znaleziono przy nim informację, która wskazywała na powiązanie z Gryziną Laskiem. Torturowany przez Gestapo Edmund Hoppe wydał znane mu kontakty. Nastąpiły liczne aresztowania. Wraz z aresztowaniem 18 stycznia 1941 roku majora Antoniego Gryziny Laska aresztowani zostali także członkowie jego rodziny: żona Hanna i dzieci, Krystyna, Lech i czternastoletni Sławomir (po kliku dniach zwolniony), a także mąż Hanny Aleksander Osuchowski i Edward Osuchowski. Następnego dnia, 19 stycznia 1941 roku, Antoni Gryzina Lasek popełnił w więzieniu samobójstwo, zażywając cyjanek, ale najpierw podciął sobie żyły i napisał krwią na ścianie przekaz dla następnych pokoleń:

POLSKA ŻYJE I ŻYĆ BĘDZIE

Antoni Gryzina Lasek, odwiert źródła mineralnego, lata 30. XX w.

Antoni Gryzina Lasek, Święto Gór, Zakopane, 1935 r.

Antoni Gryzina Lasek jest pochowany na cmentarzu komunalnym w Nowym Sączu, a jego grób symboliczny znajduje się na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Grób Antoniego Gryziny Laska, Cmentarz Komunalny w Nowym Sączu

Grób Symboliczny Antoniego Gryziny Laska, Cmentarz Powązkowski w Warszawie

Odznaczenia:

W II RP: Medal Pamiątkowy za Wojnę 1919–1921 roku, Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości, Medal II Brygady za udział w walkach 1914–1916, Brązowy Krzyż Zasługi i Krzyż Niepodległości. W czasie II wojny światowej – Virtuti Militari (pośmiertnie). Po II wojnie światowej – Medal Wojska i Krzyż Armii Krajowej, przyznane przez Rząd na Emigracji.

Szczawa Antoniego Gryziny Laska

Rzekłem sobie, że Szczawę zrobię uzdrowiskiem, bo ma do tego warunki przepyszne, ma cudną okolicę, ma doskonały klimat, ma dobre wody. I póki mi życia stanie, poświęcę je Szczawie i tym ludziom, którzy mi się tak dobrzy wydają. Nie zawiodę ja ich i ich zaufania nie zmarnuję.

Szczawa, 1938 r.

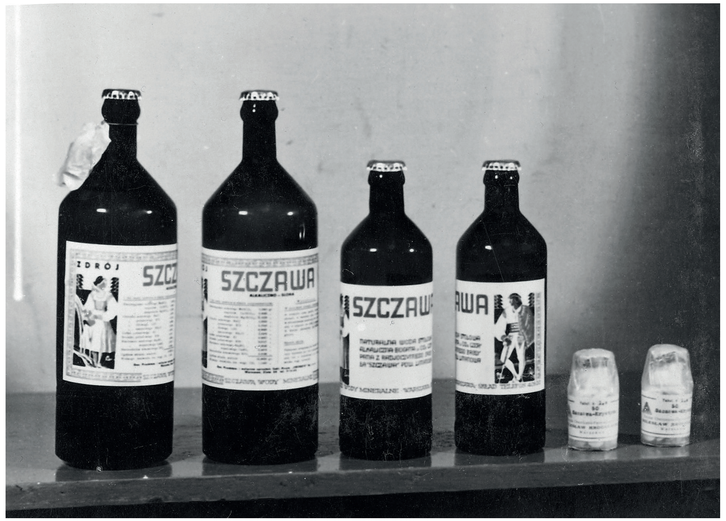
W 1929 roku Antoni Gryzina Lasek po sprzedaniu parceli w Grodnie kupił w Szczawie kilka działek: od Jana Farona, Wojciecha Madonia, Antoniego Gronia, Józefa Rusnaka, Józefa Muchy i innych. Na jednej z nich rozpoczął budowę domu rodzinnego. Na pozostałych działkach rozpoczął badania balneologiczne. Rozpoczął wiercenia. Próbki skał i wody wysyłał do analizy w Warszawie. Wyniki tych badań potwierdziły, że Szczawa jest bogata w źródła szczawy alkaliczno-słone, żelaziste i alkaliczno-siarkowe o dużym stężeniu.

Źródła szczawskie znane były już wcześniej. Wspominał o nich w XV wieku Jan Długosz, badał je m.in. Baltazar Hacquet (w latach 1788–1795 dokonał klasyfikacji i opisu ich właściwości), w 1818 roku pisał o nich Stanisław Staszic.

Pierwsze butelki wody Krystyna

Jan Faron z synem, Szczawa, 1929 r.

Źródło mineralne, Szczawa, lata 30. XX w.

Jan Faron i dr Czapla, Szczawa, lata 30. XX w.

Antoni Gryzina Lasek, odwiert źródła mineralnego, lata 30. XX w.

Antoni Gryzina-Lasek wybudował wiele ujęć wody mineralnej:

- pierwsze wybudowane ujęcie w zostało nazwane „Hanna" od imienia żony Antoniego Gryziny Laska w 1932 roku
- drugie – „Dziedzilla" – od imienia bogini słowiańskiej, pojawiającej się w panteonie Jana Długosza, również w 1932 roku
- trzecie – „Krystyna" – na cześć córki, wybudowane w 1938 roku, tuż przy obecnej drodze z Mszany Dolnej do Zabrzeża
- kolejne dwa zdroje powstały w dolinie potoku Głębieniec: „Lech" – od imienia syna i „Legun" – od potocznej nazwy legionisty Piłsudskiego.

Eksploatacja pierwszych źródeł rozpoczęła się w 1933 roku. W 1937 roku badania szczawskich wód przeprowadził Franciszek Ksawery Kmietowicz z Krynicy, potwierdzając ich wysokie walory balneologiczne. W związku z tym Antoni Gryzina-Lasek wystąpił do Ministerstwa Opieki Społecznej z wnioskiem o uznanie Szczawy za zdrojowisko i utworzenie tu uzdrowiska na bazie zdrowego mikroklimatu i wód leczniczych. W 1938 roku decyzją Ministra Przemysłu i Handlu został tu ustanowiony rejon ochrony górniczej. Planowano również wybudowanie dużego sanatorium, jednak po śmierci marszałka Piłsudskiego w 1935 roku plany te upadł. Dalsze ambitne plany przekształcenia Szczawy w uzdrowisko przekreślił także wybuch II wojny światowej

Komisja lotniskowa, Szczawa, lata 30. XX w.

Antoni Gryzina-Lasek w 1937 roku wszedł w spółkę z warszawskimi firmami Drogista i farmaceutyczną Karpiński i S-ka, w których miał drobne udziały. W 1938 roku uruchomiono w Szczawie pijalnię i rozlewnię wód. Spółka Karpińskiego rozpoczęła butelkowanie i eksport wód szczawskich. Zostały zaprojektowane i wyprodukowane oryginalne butelki i etykiety.

Antoni Gryzina-Lasek postulował również zbudowanie drogi przez przełęcz Przysłop, łączącej Mszanę Dolną z Zabrzeżem przez Lubomierz, Szczawę i Kamienicę. Droga wojewódzka nr 968 została wybudowana po wojnie.

Źródło mineralne, Szczawa, lata 30. XX w.

Pijalnia wód mineralnych w Szczawie, 1938 r.

Antoni Gryzina Lasek kochał góry i dlatego był aktywnym członkiem Związku Ziem Górskich, w którym pełnił m.in. funkcję sekretarza Wydziału Wykonawczego. Związek ten został zainicjowany w sierpniu 1936 na Zjeździe Górskim w Sanoku, a formalnie ukonstytuował się w listopadzie 1936 roku w Warszawie. W skład ZZG wchodziły liczne instytucje państwowe (np. Izby Przemysłowo-Handlowe) i duże stowarzyszenia społeczne (m.in. Polski Związek Narciarski, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Związek Podhalan), pracujące na obszarze polskich gór. ZZG koordynował poczynania organizacji kulturalnych, oświatowych, społecznych, naukowych oraz sam popierał lub podejmował podobną działalność, również w dziedzinie planowania regionalnego. Dużo uwagi poświęcano ochronie swojszczyzny, to jest regionalnej kultury ludowej poszczególnych grup górali polskich. Urządzano na przemian Zjazdy Górskie, Tygodnie Gór i Święta Gór z występami regionalnych grup ludowych i dyskusjami nad różnymi problemami polskich ziem górskich. ZZG wydawał „Biuletyn Związku Ziem Górskich" (1938–1939), „Wiadomości Ziem Górskich" (1939), „Rocznik Ziem Górskich" (1939), sprawozdania i inne publikacje o różnorodnej treści. Prezesami ZZG między innymi byli minister gen. Tadeusz Kasprzycki, Aleksander Bobkowski, Walery Goetel i Janusz Rudnicki. Koniec działalności ZZG nastąpił z wybuchem II wojny światowej, tuż przed organizowanym Świętem Gór w Zakopanem. Antoni Gryzina Lasek był też aktywnym członkiem Związku Podhalan, stowarzyszenia powstałego w roku 1919 i skupiającego górali, którzy pielęgnują swoją odrębność kulturową. Z ramienia tej organizacji i na polecenie ministra spraw wojskowych gen. Tadeusza Kasprzyckiego (znali się z czasów Legionów, bo gen. Kasprzycki był dowódcą Pierwszej Kompanii Kadrowej Legionów Polskich) współorganizował zakopiańskie Święto Gór, które odbyło się w dniach 4–11 sierpnia 1935 roku pod patronatem ówczesnego prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego, który zaszczycił tę imprezę swoją obecnością przy tłumnym udziale widzów z całej Polski (specjalne pociągi). Oprócz pokazów zespołów ludowych odbyły się widowiska teatralne o tematyce folklorystycznej, przedstawienie opery Halka Stanisława Moniuszki na otwartym powietrzu, jarmark wytwórczości ludowej, festyn góralski, wystawy, cykl odczytów oraz zbiorowe wycieczki w Tatry, prowadzone przez przewodników tatrzańskich.

Antoni Gryzina Lasek

